

MARIAN CZOCHAŃSKI

Katedra Geodezji, Kartografii Środowiska
i Geometrii Wykreślnej Politechniki Łódzkiej

PRZESŁANKI WDRAŻANIA ZAŁĄŻKÓW SYSTEMU INFORMACJI O TERENIE W KRÓLESTWIE POLSKIM

Opiniodawca: **prof. dr hab. inż. Zdzisław Adamczewski**

W opracowaniu zwrócono uwagę na uwarunkowania techniczno-prawne zawarte w przepisach administracyjnych Królestwa Polskiego, tworzących przesłanki do wdrażania załączków systemu informacji o terenie.

1. Wprowadzenie

Według definicji Międzynarodowej Federacji Geodetów (FIG), przyjętej w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku, system informacji o terenie jest środkiem do podejmowania decyzji o charakterze prawnym, administracyjnym i gospodarczym oraz pomocą w planowaniu i rozwoju; składa się on z bazy danych o terenie utworzonej dla określonego obszaru oraz metod i technik systematycznego pozyskiwania, aktualizowania i udostępniania danych, a jego podstawą jest jednolity sposób identyfikacji przestrzennej, służący również do łączenia danych systemu z danymi innych systemów [14].

Ustawa z 1989 roku – Prawo Geodezyjne i kartograficzne [12] oraz Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z 2001 roku – w sprawie szczegółowych zasad i trybu założenia i prowadzenia krajowego systemu informacji o terenie [13] przesądziły o wdrażaniu w Polsce takiego systemu.

System ten stanowią bazy danych przestrzennych odnoszących się do całego kraju lub jego części oraz procedury i techniki służące do systematycznego zbierania, aktualizowania, przetwarzania i udostępniania tych danych.

Prowadzenie systemu polega na [13]:

- 1) tworzeniu zasobu informacyjnego systemu,
- 2) kontroli danych,

- 3) analizie danych,
- 4) integracji danych,
- 5) aktualizacji danych,
- 6) administrowaniu zasobem informacyjnym,
- 7) udostępnianiu danych.

System taki jest wdrażany i prowadzony również na obszarze Łodzi i województwa łódzkiego [1].

Analiza przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego pozwala stwierdzić, że stworzono już wtedy przesłanki techniczno-prawne pozwalające na wdrażanie załączków rozwiązań w takim zakresie o charakterze systemowym.

2. Uwarunkowania systemowe w przepisach administracyjnych Królestwa Polskiego

W warunkach rozwoju gospodarczego kraju następuje wzrost zapotrzebowania na szczegółowe informacje o terenie. Optymalnym nośnikiem takich informacji jest mapa wielkoskalowa. Zawiera informacje pomocne przy podejmowaniu decyzji o charakterze prawnym, administracyjnym i gospodarczym, jest pomocna w planowaniu i rozwoju określonych obszarów. Podkreśla to już w 1846 roku Edward Rastawiecki [6], widząc w mapie „...obraz wszelkich uwag dla urzędnika i obywatela”.

Potrzeby informacyjne dotyczą zwłaszcza dynamicznie rozwijających się miast. Fakt ten znajduje swoje odzwierciedlenie w przepisach administracyjnych Królestwa Polskiego.

2.1. Uwarunkowania ogólne

Analizując przepisy administracyjne Królestwa Polskiego z punktu widzenia prowadzenia prac geodezyjnych i kartograficznych, należy zwrócić szczególną uwagę na dwa rozporządzenia Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego, a mianowicie z 1816 i 1818 roku.

Na posiedzeniu Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego dnia 12 listopada 1816 roku przyjęto ustalenia dotyczące trybu nabywania uprawnień zawodowych dla osób ubiegających się o funkcje i urzędy publiczne, który dotyczył również geodetów.

W wyniku tych ustaleń *„Pragnąc zabezpieczyć Rząd i Obywateli od zawodnych wyborów, a krajowi zapewnić publiczną służbę na zaufaniu i na dowiedzionej zdolności ugruntowaną; Chcąc wzniecić w Narodzie mocniejsze pobudki do oświecenia i okazać mu rzeczywiste korzyści z nabywanych nauk i z usposobienia...”*, dnia 22 grudnia 1816 roku ogłoszono podpisane przez generała Zajączka postanowienie zatytułowane *„Ustanowienie Kommissyów Examinacyjnych”* [8].

Artykuł 1 tego postanowienia stanowił: „Każdy starający się o funkcję albo urząd publiczny, ma wprzód swoje usposobienie przez examen okazać w Kommissyach Examinacyinych”.

Kolejne paragrafy przybliżają szczegóły trybu nabywania takich uprawnień zawodowych. „Funkcye i urzędy krajowe do których ubiegający się mają w Kommissyach Examinacyinych wywodzić swoje usposobienie” zostały podzielone na trzy klasy. Geometrowie zostali zaliczeni do drugiej klasy. Ich „usposobienia” oznaczane były przez „Kommissyie Examinacyine Wojewódzkie”.

Istotne z punktu widzenia prac geodezyjnych i kartograficznych było także wprowadzenie nowego systemu miar. System taki przyjęty na posiedzeniu Rady Administracyjnej w dniu 15 czerwca 1818 roku, ogłoszony zaś został drukiem dnia 15 lipca 1818 roku.

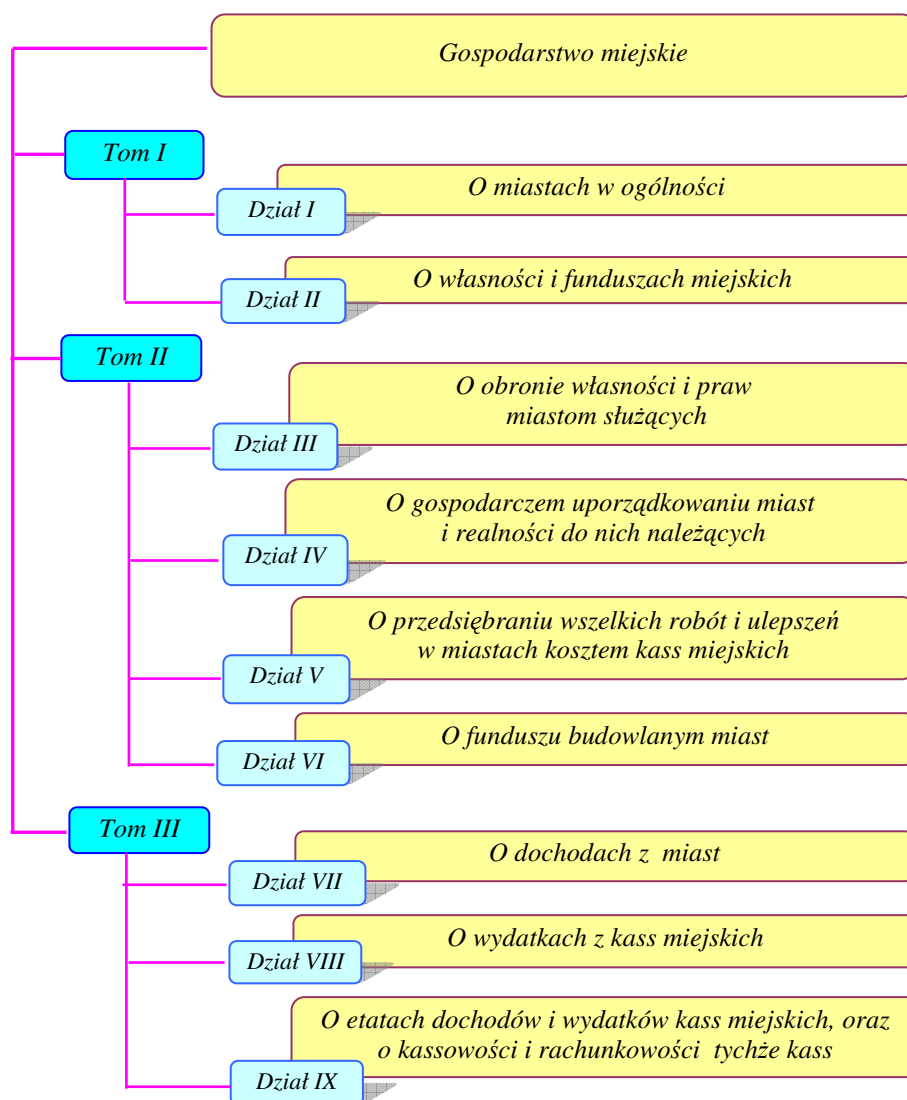
Publikowany w tomie 6 Dziennika Praw Królestwa Polskiego [7] dokument „Zaprowadzenie miar i wag iednostaynych właściwych krajowi” stanowi w artykule 1, że „Zaprowadzone zostaną z dniem 1. Stycznia 1819 r. w Królestwie Polskiem nowe miary i wagi, które od dnia rzeczonego we wszelkich czynnościach publicznych i prywatnych, używane będą.” W artykule 2 są wymienione „miary długości i miary powierzchni czyli kwadratowe”. Artykuł ten stanowi między innymi: „Wymiar długości odbywać się będzie za pomocą Łokcia, sążnia i sznura mierniczego. Wymiar powierzchni czyli kwadratowy, za pomocą łokcia, sążnia i sznura kwadratowego, tudzież włóki i iey podziałów na rozmierzanie pól”.

W artykułach końcowych postanowienia znajdują się stwierdzenia: „Kommissyia Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policyi obwieści stosunek miar i wag postanowieniem niniejszym oznaczonych do miar i wag dawnych konstytucyinych Polskich, do miar i wag Rossyiskich, Austryackich, Pruskich i Francuzkich...”(artykuł 5), oraz „Z dniem ostatnim Grudnia r. b. dotąd używane w kraju miary i wagi ustaią, i iako przeciwne prawu mają być uważane.”(artykuł 6).

2.2. Przepisy wykonawcze

W ślad za postanowieniami ogólnymi pojawiają się przepisy wykonawcze „odnoszące się do gospodarstwa miejskiego miast prowincjonalnych”.

Przepisy te, zawarte w „Zbiorze przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego” [9,10,11], „...zajmują tomów trzy, i zawarte są w dziewięciu działach, z których każdy składa się z odpowiednich tytułów”. Zgodnie z „Objaśnieniami” zawartymi w tomie I [9] przepisy te zawierają treści przedstawione na rysunku 1:



Rys. 1. Struktura przepisów administracyjnych dotyczących miast wg [9]
 Fig. 1. Structure of administrative rules for cities by [9]

Zgodnie z zapisem zamieszczony w tych objaśnieniach „Materiały powyższe stanowią ciąg przepisów, wydanych o gospodarstwie miejskiem miast prowincjonalnych od 1768 pod koniec 1865 roku. Wszystkie te przepisy obowiązują dotychczas”.

2.3. Analiza przepisów z punktu widzenia prowadzenia prac geodezyjnych i kartograficznych

Analizując przepisy administracyjne Królestwa Polskiego z punktu widzenia prowadzenia prac geodezyjno-kartograficznych przyjęto w niniejszym opracowaniu znaną zasadę „od ogółu do szczegółu”. Przepisy uwypuklają znaczenie mapy wielkoskalowej, w trzech jej podstawowych funkcjach:

- jako źródła informacji o terenie,
 - jako podkładu dla prac planistycznych i realizacyjnych,
 - jako materiału źródłowego w gospodarce nieruchomościami,
- oraz rangę prac geodezyjnych i rejestrów pomiarowych w gospodarczym rozwoju kraju.

2.3.1. Mapa jako źródło informacji o terenie

Przepisy analizowane w tym aspekcie zwracają w pierwszym rzędzie uwagę na postanowienie Namiestnika Królewskiego w Radzie Stanu z dnia 13 czerwca 1818 roku zatytułowane „*Postanowienie o dozorach miejskich i dozorcach miast*”[9]. Postanowienie, ustanawiając, że „*W każdym Województwie, miasta na dozory podzielone zostaną...(art. 1)*”, oraz że „*Nad każdym Dozorem położony będzie Dozorca miast, bezpośrednio od Komisji Wojewódzkiej zależący*” (art. 3), precyzuje w art. 7, że „*Do Dozorców miast należeć będzie*” między innymi „*starać się, aby plany miast, tudzież ich budowy sporządzone zostały, i doglądać, iżby budowle miejskie nie inaczej, jak tylko według zatwierdzonych planów, wymurowane zostały*”.

W konsekwencji tego postanowienia dnia 24 sierpnia 1818 roku ukazuje się „*Rozporządzenie od Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji*” [9] zatytułowane „*O obowiązkach dozorców miast*”. W artykule 18 tego rozporządzenia postanawia się, że „*W tymże czasie każdy Dozorca obowiązany jest zebrać wiadomości topograficzno-statystyczne każdego miasta i te, podług wzorów od Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji przestać mu się mianych, ułożyć, spisać, i tak Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, jako i Komisji Wojewódzkiej niezwłocznie nadeśle*”, zaś w artykule 21 że „*Wszelkie plany i rozmiary miast, gdzie się znajdują, tudzież mapy wszystkich pertinencyów, z rejestrami pomiarowemi, Dozorca zebrawszy osobno z każdego miasta, Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji nadeśle, które zwrócone będą respective miastom po stosownym onych użyciu. Gdzieżby takowe plany i rozmiary dotąd przedsięwziętemi nie były, i ani w miejscu, ani u zwierzchnich Władz nie znajdowały się, Dozorcy obowiązkiem jest wystarać się o umiejętnego Geometrę, i onemu, na koszt kassy miejskiej, za potwierdzeniem Komisji Wojewódzkiej, czynność taką poruczyć, a po ukończonym rozmiarze, plany takowe, w dwóch exemplarzach, wraz z rejestrami pomiarowemi, Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji przestać*”.

W efekcie działania tych przepisów stanowiących, że „*każde miasto posiadać winno w Archiwum swoim opis historyczno-statystyczny, sporządzony*”

w sposób Postanowieniem Namiestnika z dnia 13 czerwca 1818 r. i Reskryptem Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji z dnia 24 sierpnia 1818 r. wskazany” [9], sporządzone zostały stosowne dokumenty.

O szerokiej przydatności map i obowiązku ich sporządzania traktuje wstęp do tytułu „*O pomiarze miast i terytoriów miejskich, oraz sporządzaniu mapp z rejestrami pomiarowemi realności miejskich*”- tom II, dział IV – „*O gospodarzem uporządkowaniu miast i realności do nich należących*”.

We wstępie tym można przeczytać [10]: „*Miasta, posiadające dostateczne w kassach swoich fundusze, mają siedziby i grunta swoje przez geometrów patentowanych przysięgłych pomierzone, oraz sporządzone mappy z rejestrami pomiarowemi, które są użyteczne w razie sporów o granice i rozległość posiadłości, bądź do całych gmin miejskich, bądź też do poszczególnych mieszczan należących, - a przytem służą za podstawę do gospodarczego zarządu realnościami miejskimi. W miastach rządowych, których kassy ekonomiczne nie są zasobne, mieszczanie posiadacze domów lub gruntów, a w miastach prywatnych ich właściciele, skłaniani bywają, w razie potrzeby, do złożenia funduszu na koszt pomiarów*”.

W rozwinięciu tego tytułu publikowane są instrukcje, z których na szczególną uwagę zasługuje instrukcja z 1823 roku, oraz przepisy jej towarzyszące.

Pod N^o1 publikowana jest „*Instrukcja dla mierniczych trudniących się pomiarem siedlisk i realności miast w Królestwie Polskiem*”[10]. Instrukcja ta została wydana dnia 28 marca 1823 roku przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji. Sygnowana jest numerem 2, 682 i podpisana została przez Ministra Prezydującego Mostowskiego.

We wstępie tej instrukcji prawodawca zawarł następujące stwierdzenie [10]: „*Zważywszy, że zamierzone uporządkowanie i restauracya miast co do budowli i wszelkich innych zakładów, jedynie na fundamencie dobrze ułożonych planów może być przywiedziona do skutku; chcąc oraz, aby czynność ta, nietylko co do samego siedliska miasta, lecz też co do realności i gruntów należycie ułatwioną była, i zdejmowanie planów, wedle jednostajnych prawideł następowało, udzielają się następujące przepisy, do których patentowani geometrowie, trudniący się pomiarem miast, jak najściślej stosować się powinni*”.

Instrukcja składa się z dwóch części traktujących o:

- *rozmiarze samych miast, czyli siedzib miejskich,*
- *rozmiarze realności gruntów i lasów miejskich.*

W załączeniu do tej instrukcji opublikowane zostały w dwóch językach (rosyjskim i polskim) formularze obowiązujących rejestrów pomiarowych, zatytułowane:

- *Regestr pomiaru miasta N, w województwie N.*
- *Regestr pomiaru gruntów do miasta N należących, w wojewódz. N.*

Jednoznaczna czytelność postanowień tej instrukcji nie była być może przez wszystkich dobrze interpretowana, skoro trzy miesiące później, dnia 10 czerwca 1823 roku, Minister Prezydujący T. Mostowski w piśmie sygnowanym Nr. 325/1254, precyzuje: „*Wskazuje się, że do pomiaru miast tylko geometrzy patentowani używani być mogą*”[10], zaś w piśmie Nr. 30, z dnia 7 maja 1824

roku, że „*Mappy gruntów miejskich wyobrażać mają szczegółowe przestrzenie każdego z właścicieli*” [10].

2.3.2. Mapa jako podkład dla prac planistycznych i realizacyjnych

Przepisy analizowane w tym zakresie zwracają głównie uwagę na ustalenia zawarte w tomie II, dziale IV – „*O gospodarczem uporządkowaniu miast i realności do nich należących*” [10].

We wstępie do tytułu „*O sporządzaniu planów regulacyjnych miast i o polityce budowniczej*” przeczytać można: „*Każde miasto powinno mieć plan regulacyjny ulic i placów, w jego obrębie znajdujących się. Według tego planu, wznoszone być powinny, w liniach regulacyjnych, wszelkie domy i budowle w mieście. Nakreślenie pierworysu regulacyjnego dla miasta na mappie siedzib, sporządza inżynier lub budowniczy powiatu, za poprzednim naradzeniem się z Magistratem i po zaakceptowaniu go przez Naczelnika Powiatu lub jego Pełnomocnika, Pierworys takowy, Rząd Gubernialny, po zrewidowaniu, przedstawia Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych do zatwierdzenia, po uzyskaniu którego, czuwa nad wykonaniem niezwłocznym planu niwelacyjnego na gruncie, o ile konieczna potrzeba gdzie tego wymaga; mniej zaś naglące regulacje, stopniowo i w miarę mogących się na to użyć zasobów kassy miejskiej, do skutku doprowadza. Pilnowanie, aby przy wznoszeniu nowych i restauracji dawnych budowli, stosowano się do planu regulacyjnego, należy do polityki budowniczej ...*” [10].

Dnia 30 września 1820 roku Książę Namiestnik Królewski w piśmie kierowanym do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji zatwierdza przepisy w sprawie polityki budowniczej dla miast. Przepisy takie przyjęto na posiedzeniu Rady Administracyjnej, dnia 26 Września 1820 roku. „*Przepisy ogólne Polityki budowniczej dla miast w Królestwie Polskim*”, podpisane przez Ministra Prezydującego T. Mostowskiego, wprowadzone „*W zamiarze przyprowadzenia miast z wolna do porządku i regularnej budowli, tudzież oznaczenia stałych prawideł, wedle których w zabudowaniu i melioracji tychże miast, postępować należy...*” zawierają między innymi następujące przesądzenia [10]: „*Każda nowo projektowana budowla, nie może być stawianą tylko w linii ulicy, i wedle zatwierdzonego planu ogólnej regulacji miasta. Podług takowego planu, ulice uregulowane w głównych punktach, stałemi na gruncie słupami wytknięte być mają.- Oznaczenie tym sposobem, na fundamencie planu uskutecznione, opisane będzie protokółarnie, protokół zaś doręczony Burmistrzowi i miejscowemu Dozorcy miast, dla dopilnowania, iżby się w budowaniu ściśle do zakreślonych linii ulic stosowano*” (punkt 1). „*Szerokość ulic stanowić będzie zatwierdzony plan miasta, do którego zupełnie stosować się należy*” (punkt 19). „*Wybrukowanie ulic ułatwianem być ma przez stosowną niwelację i uregulowanie spadku; spadek takowy wynosić winien 1/4 lub 1/3 część cala na sążień, samo zaś wygórowanie czyli obłąkowatość bruku, w środku ulicy 15 do 25 cali, na 5 sążni szerokości ulicy wynosić będzie; do podobnego uregulowania bruku, właściciele stosować się mają w uregulowaniu przed swemi*

domami trotuarów, których podniesienie ma być w równi ze środkową obłąkowatością bruku ulicy i w kształcie grandusu przy rynsztoku zakończone” (punkt 21). „Do wszelkich czynności i rachunku około budowli, miara nie inna, tylko nowopolska ma być używana” (punkt 25).

W ostatnim 25 punkcie tych przepisów Komisja stwierdza: „Przepisy niniejsze, aby każdego wiadomości doszły, mają być przez Dzienniki wojewódzkie, tudzież przez Proboszczów z ambon po miastach ogłoszone, nad dopełnieniem których Kommissya Wojewódzka z urzędu czuwać jest obowiązana”.

Podstawą sporządzania takich planów regulacyjnych jest mapa wielkoskalowa miasta („Nakreślenie pierworysu regulacyjnego dla miasta na mappie siedzib”).

Znajduje to również umocowanie prawne w rozporządzeniu z dnia 21 listopada 1823 roku „O zajęciu na rzecz miast realności skarbowych, instytutowych, lub prywatnych, w pośród miast położonych, i regulacji miast, w celu osiedlania fabrykantów zagranicznych”. W punktach dotyczących regulacji miast, Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji przypomina [9], że regulacja miast nastąpić może dopiero po „uskuteczniomym onychże pomiarze i zdjęciu planu w trzech jednozgodnych exemplarzach”. Sporządzone opracowania kartograficzne stanowią zarówno źródło informacji przestrzennej, jak i materiał podkładowy dla prac planistycznych („zaprojektują Prezesowie Kommissyj Wojewódzkich, na planach zdjętych miasta każdego, kierunek ulic, rynków i placów”).

Podkreślić również warto końcowy akapit tego rozporządzenia, w którym Komisja stwierdza: „Całe w tym sposobie ułożone dzieło regulacyjne, wraz z trzema exemplarzami planu pomiaru i rejestrów pomiarowych, po zupełnym wszystkiego dokończeniu, Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji przedstawiają, w stosownym ze swej strony ogólnym, co do każdego miasta, raporcie”.

2.3.3. Mapa w gospodarce nieruchomościami

Dynamiczny rozwój miast wywołuje z jednej strony potrzebę „nabywania na własność miejską różnej natury realności”, z drugiej zaś skutkuje „wypuszczaniem w wieczystą i emfiteutyczną dzierżawę realności miejskich”.

Realizacja tych zadań wymaga nie tylko szczegółowej mapy sytuacyjnej nieruchomości, ale również skutkuje procedurami wyceny wartości nieruchomości oraz wpisu tytułu własności w księdze wieczystej.

We wstępie do tytułu III „O nabywaniu przez gminy miejskie na własność różnej natury realności, i o zaciąganiu pożyczek na potrzeby miasta” (tom II, dział II – „O własności i funduszach miejskich”) przeczytać można [10]:

„Nabywanie na własność miejską różnej natury realności, może następować, albo przez kupno lub zamianę, albo drogą przymusowego wywłaszczenia na użytek publiczny miasta, albo przez sądowe wywłaszczenie za długi, albo też

przez darowiznę lub zapisy, na rzecz miasta uczynione. Nabycie realności przez gminę miejską w drodze kupna, poprzedzić winny następujące czynności:

- 1) pomiar, zdjęcie planu sytuacyjnego i opisanie granic mającej się nabyć realności, z wyszczególnieniem przedmiotów jej użytkowych;
- 2) oszacowanie urzędowe realności do nabycia proponowanej;
- 3) ułożenie punktów przedugodnych do nabycia;
- 4) przedstawienie całego operatu powyższego, za pośrednictwem Rządu Gubernialnego, do Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych, dla pozyskania decyzji, upoważniającej do spisania kontraktu;
- 5) wyjednanie zatwierdzenia kontraktu przez Radę Administracyjną, na wniosek Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych.

Nabycie, zostaje doprowadzone do skutku, przez odebranie realności nabytej, przepisanie tytułu własności w księdze wieczystej na rzecz miasta, i wypłacenie należności, z upoważnienia Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych.

Przy zamianie realności miejskiej na inną, czynności są te same jak wyżej, z dodaniem nadto opisu i oszacowania realności miejskiej, mającej być zamienioną”.

W przepisach dotyczących szacowania wartości nieruchomości szczegółowa mapa nieruchomości zostaje wymieniona jako podstawowy materiał źródłowy dla tych procedur.

Treści zawarte w tytule zawierającym przepisy „O wypuszczaniu w wieczystą i emfiteutyczną dzierżawę realności miejskich” (tom I, dział II) obejmują, między innymi, wydane 10 listopada 1823 roku przez Kommissję Rządową Przychodów i Skarbu, kierowane do wszystkich Komisji Wojewódzkich, „Rozporządzenie wskazujące zasady do szacowania placów rządowych po miastach i wypuszczania onych w wieczystą dzierżawę”. W zamieszczonej instrukcji, pierwsze trzy punkty wskazują na konieczność sporządzania takiej mapy oraz wprowadzają zasady standaryzacji jej opracowania [10]:

- „1. Każdy plac powinien być pomierzony, i plan z niego sporządzony.
2. Do przemierzania placów rządowych po miastach, użytą być ma miara nowo-polska, mianowicie prętów $7\frac{1}{2}$ łokci trzymająca.
3. Redukcja pręta kwadratowego na łokcie następować ma wedle dzieła Kolberga, to jest pręt kwadratowy rachuje się po łokci kwadratowych $56\frac{1}{4}$, sążeń kwadratowy zaś po łokci kwadratowych 9”.

Także i w tym przypadku warto zwrócić uwagę na ustalenia wskazujące również na systemowe uregulowania administracyjne. We wstępie do tego tytułu przeczytać można:

„Wypuszczanie w wieczystą lub długoletnią (emfiteutyczną) dzierżawę realności miejskich, będące również pozbywaniem się części własności, to jest prawa użytkowania z onej, wymaga zatwierdzenia Rady Administracyjnej, i powinno następować w drodze publicznej licytacji, z dopuszczeniem wyjątku, jedynie z upoważnienia tejże Rady, dla szczególnych korzyści, mogących się natrafić dla miasta, z wypuszczenia w dzierżawę z wolnej ręki”.

O wadze tych przepisów świadczy ponowne rozporządzenie z dnia 19 września 1826 r., kierowane przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji do Komisji Wojewódzkich, że „przy wieczystym wydzierżawianiu placów miejskich, należy stosować się do przepisów skarbowych, w tej mierze wydanych” [11]. Załącza się do tego objaśnienia aneks - wyciąg z Instrukcji „jaką w tej mierze Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu pod dniem 10 Listopada 1823 roku N. 43,311/2,361 wydała” oraz „Normę do oszacowania placów kass miejskich po miastach i przedmieściach, z potrąceniem $\frac{1}{3}$ części na podatki”.

Porównanie obecnych i dawnych przepisów dotyczących nabywania prawa użytkowania wieczystego gruntów wskazuje na ich konsekwentną ciągłość w wielu aspektach. Nie zmieniły się praktycznie pryncypia charakterystycznych cech tej formy władania gruntami, jej atrybutów oraz procedury nabywania tego prawa [3].

Szczegółowa analiza przepisów w zakresie ujawniania praw własności pozostaje poza obszarem zainteresowania niniejszego artykułu. Warto jednak w tym zakresie przytoczyć stosowny cytat z pracy omawiającej „Prawo o przywilejach i hypotekach z 1825 roku” [5]. Zgodnie z tą pracą, prawodawca krajowy „postanowił zbiór przepisów”, o których Autor pisze [5]:

„Ustawami temi głównie są:

1. *Prawo sejmowe o ustalaniu własności dóbr nieruchomych, o przywilejach i hypotekach, zatwierdzone dnia 14(26) Kwietnia, a ogłoszone dnia 20 Lipca 1818 roku.*
2. *Prawo o przywilejach i hypotekach zatwierdzone d. 1(13) Czerwca a ogłoszone dnia 6 Sierpnia 1825 roku.*

Ustawy te zostały uzupełnione, rozwinięte, objaśnione i zmodyfikowane: przez postanowienie Namiestnika Królewskiego z d. 22 Stycznia 1822 roku o terminie i sposobie zakładania apellacyi od decyzji hipotecznych, przez prawo z dnia 16(28) Czerwca 1830 r. pod względem zmiany art. 127 prawa sejmowego o hypotekach z r. 1818, oraz względem dowodów legitymacyi przez świadków, dalej przez instrukcje przepisane dnia 30 Czerwca 1819 roku za N-rem 7406 dla kommissyi hipotecznej i kancelaryi ziemiańskiej b. Województwa Mazowieckiego i z d. 22 Grudnia 1825 roku, za N-rem 15054 dla wydziałów hipotecznych powiatowych i przez liczne reskrypta Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości”.

Analizując przepisy z punktu widzenia szczegółowych map sporządzanych dla pojedynczych nieruchomości, warto jeszcze raz zwrócić uwagę na cytowane już w innym aspekcie, „Przepisy ogólne Policji budowniczej dla miast w Królestwie Polskim” z dnia 26 Września 1820 r. W punkcie 2 tych przepisów także znajduje się odniesienie do takiej mapy [9]: „Každy zamyślający stawiać zabudowania nowe, winien złożyć plan czyli rys szczegółowy domu, mającego się budować, tudzież plan sytuacyjny placu i miejsc jemu przyległych, a to dla uzyskania approbacyi, bez której rozpocząć, a tem mniej wykonać budowli nie wolno”.

Rangę tego przepisu podkreśla jego rozwinięcie: „*Uchybiający temu, nie tylko straci prawo do uzyskania zapomogi lub pożyczki, lecz nadto w przypadku, gdyby budowla przeciw zasadom budowniczym skuteczną lub za psującą widoki miasta uznana była, nakazaniem będzie zrobienie potrzebnych odmian, a nawet zrzucenie onej, w miarę jak tego potrzeba wymagać będzie, oprócz tego miejscowy Urząd municypalny odpowiedzialnym jest za dozwoleń budowania, bez poprzedniczego Władzy wyższej zezwolenia*”.

3. Podsumowanie

Analizując przepisy administracyjne Królestwa Polskiego, zwrócono w tym opracowaniu przede wszystkim uwagę na rozporządzenia wydane w pierwszej dekadzie funkcjonowania państwa. Stanowią one kanwę dla późniejszych rozporządzeń, uściślających jedynie pryncypia wprowadzone rozporządzeniami pierwotnymi.

Przepisy te, analizowane z punktu widzenia prowadzonych i koniecznych do wykonania w tym czasie prac geodezyjno-kartograficznych, zwracają szczególną uwagę zwłaszcza na ustalenia zawarte w działach, tytułach i treściach przedstawionych w tabeli 1. Uwypuklają one rangę mapy, w omówionych wyżej aspektach jej wykorzystania.

Szczególną uwagę należy zwrócić, w pierwszym rzędzie, na ustalenia zawarte w *Instrukcyi dla mierniczych trudniących się pomiarem siedlisk i realności miast w Królestwie Polskiem*.

Uwzględniając, że zgodnie z zapisami tej instrukcji [2]:

- ❖ istnieje obligatoryjna kontrola techniczna opracowań (*rewizyę rozmiaru mappy odbędzie, albo inżynier wojewódzki, albo geometra przysięgły, znany z dobrej roboty i akuracności swojej, każdego razu przez Kommissyę Wojewódzką, przeznaczony na grunt (...), po dochodzeniu przez takową rewizyę zgodności mappy z wymiarem, i po skonfrontowaniu rejestru pomiarowego, co do wyrachowania, wygotuje rewizor wywód słowny, postępowanie swoje usprawiedliwiający, i poświadczy na fundamencie tegoż mappę i rejestr własnoręcznym swoim podpisem*),
- ❖ mapom obligatoryjnie towarzyszą rejestry pomiarowe (*dla wyjaśnienia wszelkich przedmiotów, na planie znajdujących się, ma być ułożony rejestr pomiaru wedle załączonego wzoru, w którym każda posiadłość, podług bieżącego numeru mappy, w szerokości, długości i powierzchni kwadratowej zapisana być powinna*),
- ❖ niezbędne jest sporządzanie opracowań w trzech egzemplarzach, co umożliwia tworzenie państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego (*plany wygotowane być mają w trzech egzemplarzach jednobrzmiennych: do akt miejskich, Kommissyi Wojewódzkiej i Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji*),

Tabela 1. Zestawienie przepisów według [9,10,11]
 Table 1. Summary of provisions cited by [9,10,11]

| Tom | Dział | | Tytuł | | Przepis | | | |
|-----|-------|------------------------------------|-------|--|---------|--|---|---|
| | Nr | Treść | Nr | Treść | Nr | treść | Data i numer | Wymienienie Władzy wydającej rozporządzenie |
| I | I | O miastach w ogólności | II | O zarządzie miast | 3 | Postanowienie o dozorach miejskich i dozorach miast | 13 Czerwca 1818 r. Nr 5,258 | Namiestnik Królewski |
| | | | | | 4 | Wyciąg z rozporządzenia o obowiązkach dozorców miast | 24 Sierpnia 1818 r. | Kommissyja Rząd. Spraw Wew. i Pol. |
| | II | O własności i funduszach miejskich | III | O nabywaniu przez gminy miejskie na własność różnej natury realności, i o zaciąganiu pożyczek na potrzeby miasta | 3 | Decyzja względem zajęcia na rzecz miast realności skarbowych, instytucyj lub prywatnych, w posród miast położonych, i regulacji miast, w celu osiedlenia fabrykantów zagranicznych | 21 Listopada 1823 roku N. 14,586 | Namiestnik Królewski |
| | | | | | 3 | O szacowaniu placów rządowych po miastach, i wypuszczaniu onych w wieczystą dzierżawę | 10 Listopada 1823 roku Nr 43311/2361 | Kommissyja Rządowa Przychodów i Skarbu |
| | | | | | V | O wypuszczaniu w wieczystą i emfiteutyczną dzierżawę realności miejskich | | |

| | | | | | | | | |
|-----|-----|---|----|---|---|--|---|---|
| II | IV | O uporzędkowaniu miast i realności do nich należących | I | O pomiarze miast i terytoriów miejskich, oraz sporządzaniu map z rejestrami pomiarowymi realności miejskich | 1 | Instrukcja dla mierniczych trudniących się pomiarem siedlisk i realności miast w Królestwie Polskiem | 28 Marca 1823 r. N. 2,682 | Kommissya Rządow. Spraw Wewnętrznych. i Policji |
| | | | | 2 | Rozporządzenie wskazujące, że do pomiaru miast tylko geometrzy patentowani używani być mogą | 10 Czerwca 1823 r. N. 325/1254 | Kommissya Rządow. Spraw Wewnętrznych. i Policji | |
| | | | | 3 | Rozporządzenie zastrzegające: że mapy gruntów miejskich wyobrazić mają szczegółowe przestrzenie każdego z właścicieli | 7 Maja 1824 r. Nr. 30 | Kommissya Rządow. Spraw Wewnętrznych. i Policji | |
| III | VII | O źródłach dochodów miejskich | II | O sporządzaniu planów regulacyjnych miast i o policji budowniczej | 3 | Decyzja, zatwierdzająca przepisy Policji budowniczej dla miast | 30 Września 1820 r. N. 11,572 | Namiestnik Królewski |
| | | | | IV | O konserwacji przywilejów, nadań, map i rejestrów pomiarowych | 1 | Rozporządzenie, względem odsyłania do archiwów akt dawnych przy Trybunatach Cywilnych, akt i dowodów z czasów dawnego Rządu polskiego pozostałych | 7(19) Listopada 1842 r. N. 11014/21801 |
| III | VII | O źródłach dochodów miejskich | II | O ciągnięciu dochodów z nieruchomości i kapitałów miejskich | 2 | Rozporządzenie objaśniające, że przy wiecznym wydzierżawianiu placów miejskich, należy stosować się do przepisów skarbowych, w tej mierze wydanych | 19 Września 1826 r. N. 137/530 | Kommissya Rząd. Spraw Wewnętrznych i Policji |
| | | | | | | | | |

Opracowanie własne.
Own elaboration.

a także fakt, że zawiera ona szczegóły techniczne, które współcześnie uwzględniane są w wytycznych technicznych, przyjąć można, że stworzone zostały warunki procesu technologicznego zmierzającego do wdrożenia systemu sporządzania mapy wielkoskalowej dla terenów miast.

Warto zwrócić uwagę, że rangę tworzenia zasobu podkreślają dodatkowo zapisy znajdujące się w tytule „*O konserwacji przywilejów, nadań, wyroków, mapp i rejestrów pomiarowych*”. We wstępie tego tytułu zapisano: „*Mappy, oraz plany regulacyjne, z rejestrami pomiarowymi, w trzech egzemplarzach sporządzone, konserwują się, po jednym egzemplarzu w Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych, w Rządzie Gubernialnym, i w archiwum Magistratu miasta, do którego należą, stosownie do instrukcyi, dla mierniczych z 1823 r. i do przepisów policyi budowniczej*”.

Przepisy stwarzają również warunki do wdrażenia załączków katastru nieruchomości, obejmującego:

- ✓ mapy szczegółowe nieruchomości, sporządzane w przypadkach obrotu nieruchomościami – nabywania nieruchomości przez miasto (warunek: *pomiar, zdjęcie planu sytuacyjnego i opisanie granic mającej się nabyć realności, z wyszczególnieniem przedmiotów jej użytkowych*) i oddawania nieruchomości w użytkowanie wieczyste; a także w przypadkach ubiegania się o pozwolenie na budowę (*każdy zamysłający stawiać zabudowania nowe, winien złożyć ...plan sytuacyjny placu i miejsc jemu przyległych*),
- ✓ wyniki wyceny wartości nieruchomości podlegających obrotowi na rynku nieruchomości (*oszacowanie urzędowe realności*) – dla której dla której materiałem źródłowym jest mapa wielkoskalowa (*każdy plac powinien być pomierzony, i plan z niego sporządzony*),
- ✓ decyzje administracyjne upoważniające do spisania kontraktu – niezbędne jest *przedstawienie całego operatu powyższego, za pośrednictwem Rządu Gubernialnego, do Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych*,
- ✓ wpis do księgi wieczystej (*nabycie, zostaje doprowadzone do skutku przez... przepisanie tytułu własności w księdze wieczystej*).

Analizując omawiane przepisy przez pryzmat cytowanych wcześniej, współcześnie obowiązujących ustaleń dotyczących prowadzenia systemu informacji o terenie [13], można stwierdzić, że przepisy te sprzyjają tworzeniu zasobu informacyjnego, precyzują procedury pozyskiwania danych, ich kontroli i integracji, wprowadzają obligatoryjne zasady administrowania zasobem informacyjnym – tworzą jednoznaczne przesłanki do wdrażania załączków systemu informacji o terenie w Królestwie Polskim.

Literatura

- [1] **Czochański M., Kośka T., Kowalski G.:** Zarys dziejów geodezji w Łodzi. Monografie Politechniki Łódzkiej. Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2008.

- [2] **Czochański M.:** O pomiarze miast i terytoriów miejskich oraz sporządzaniu map z rejestrami pomiarowymi realności miejskich (maszynopis), Łódź 2010.
- [3] **Czochański M.:** O szacowaniu wartości wypuszczanych w wieczystą i emfiteutyczną dzierżawę realności miejskich (maszynopis), Łódź 2010.
- [4] **Glass J.:** Zarys prawa hipotecznego w b. Królestwie Polskiem. Instytucja Ksiąg gruntowych na ziemiach polskich. Część I. Nakładem J. Czerneckiego. Drukarnia Polska Franciszka Zemana w Krakowie. Retoryka 10. Warszawa Kraków 1881. Podlaska Biblioteka Cyfrowa. <http://dlibra.psnc.pl>
- [5] **Jeziórański F.:** Ustawy hipoteczne i przepisy o zatwierdzaniu aktów notaryalnych obowiązujące w Królestwie Polskim. Część I. Prawo o przywilejach i hipotekach z roku 1825. Biblioteka Umiejętności Prawnych. Drukiem S. Orgelbranda i Synów, ulica Bednarska N. 20. Warszawa 1881. Podlaska Biblioteka Cyfrowa. <http://dlibra.psnc.pl>
- [6] **Rastawiecki E.:** Mappografia dawnej Polski. W Drukarni Orgelbranda przy ulicy Miodowej Nr 496, Warszawa 1846. <http://www.pbi.edu.pl>
- [7] Dziennik Praw Królestwa Polskiego, T. 1, nr 1-7. Warszawa 1816, Podlaska Biblioteka Cyfrowa. Sygn. 3474. <http://pbc.biaman.pl>
- [8] Dziennik Praw Królestwa Polskiego, T. 2, nr 8. Warszawa 1816, Podlaska Biblioteka Cyfrowa. Sygn. 3474. <http://pbc.biaman.pl>
- [9] Zbiór przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego. Część I. Gospodarstwo miejskie Tom I zawierający przepisy o miastach w ogólności, oraz o własności i funduszach miejskich. Wydział Spraw Wewnętrznych i Duchownych. W Drukarni Bergera. Warszawa 1866. Podlaska Biblioteka Cyfrowa. Sygn. 85417. <http://pbc.biaman.pl>
- [10] Zbiór przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego. Część I. Gospodarstwo miejskie. Tom II zawierający przepisy o obronie własności i praw miastom służących, o uporządkowaniu miast i realności miejskich, o robotach i ulepszeniach w miastach, i o funduszu budowlanym miast. Wydział Spraw Wewnętrznych i duchownych. W drukarni Jana Jaworskiego, Warszawa 1866. Podlaska Biblioteka Cyfrowa. Sygn. 85419. <http://pbc.biaman.pl>
- [11] Zbiór przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego. Część I. Gospodarstwo miejskie. Tom III zawierający przepisy o źródłach dochodów miejskich, o przedmiotach wydatków z kass miejskich, oraz o etatach dochodów i wydatków, tudzież o kassowości i rachunkowości kass miejskich. Księga I. Wydział Spraw Wewnętrznych i Duchownych. W drukarni Jana Jaworskiego, Warszawa 1866. Podlaska Biblioteka Cyfrowa. Sygn. 86420. <http://pbc.biaman.pl>
- [12] Ustawa z dnia 17 maja 1989 roku – Prawo geodezyjne i kartograficzne. Dz. U. z 2000 r. Nr 100, poz. 1086 i Nr 120, poz. 1268.
- [13] Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 12 lipca 2001 roku – w sprawie szczegółowych zasad i trybu założenia i prowadzenia krajowego systemu informacji o terenie. Dz. U. z 2001, Nr 80, poz. 866.
- [14] Leksykon Polskiego Towarzystwa Informacji Przestrzennej. <http://www.ptip.org.pl>

IMPLEMENTATION OF THE INCIPIENT CONDITIONS FOR LAND INFORMATION SYSTEM IN THE POLISH KINGDOM

Summary

The article drew attention of the technical and legal conditions contained in the administrative Polish Kingdom, creating conditions for the construction of a land information system.